

YASHIL

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№5

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 230 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 1-mayda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhmatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

- Salimov Okil Umrzokovich**, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjavevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhmatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Khusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

“Zavur kollektor suvlarining kimyoviy tarkibi tahlili va ularni tozalash zarurati (Qoraqalpog‘iston Respublikasi misolida)”.....	20
Kungiratbay Sharipov, Ma‘ruf Nurmanov	
Forming demand and stimulating sales in Uzbekistan.....	26
Musayeva Shoirazimovna	
Членство в ВТО как драйвер развития: взгляд Узбекистана через призму опыта Вьетнама и Казахстана.....	30
Ж.Я.Нуриллаев	
Mamlakatimizda tizimli ahamiyatga molik banklarni aniqlash tartibi va ularning bank tizimi moliyaviy barqarorligiga ta‘sirini tahlili.....	37
Xolmamatov Farhodjon Kubaevich	
O‘zbekiston respublikasida aholi bandligini ta‘minlashdagi dolzarb masalalar.....	44
Ibragimov Elmurod Gulboynor o‘g‘li	
O‘zbekiston respublikasida elektr energiyasi ta‘minoti hajmini yalpi ichki mahsulot hajmiga ta‘sirini ekonometrik tahlil qilish.....	48
Fayziyev Rabim Alikulovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida tijorat banklarining xizmat turlarini takomillashtirish amaliyoti.....	60
Umurzoqova Adiba Ochilovna	
Qishloq xo‘jaligi kooperativi boshqaruv tizimida buxgalteriya hisobini tashkil qilishning o‘ziga xos xususiyatlari.....	67
Abduraxmanov Ramazon Abdullayevich	
O‘zbekistonda qishloq xo‘jaligi mahsulotlari umumiy hajmini prognozlashda ekonometrik modellar (yillik).....	72
Qodirov Farxod Amirovich, Bo‘ribaeva Qundiz Muratbaevna	
Oziq-ovqat mahsulotlari xavfsizligi tizimini takomillashtirishning nazariy va amaliy jihatlari.....	77
Mahamatova Maftuna	
Xufiyona va yashirin iqtisodiyotning amaliy tahlili o‘zbekiston miqyosida.....	83
Koshanov Abdimurat Azat uli	
Soliq tizimini barqarorligini belgilovchi omillar tahlili.....	87
Nurillayev Jasurbek Davronbekovich	
Mahalliy budjetlar daromad manbalarini mustahkamlash omillari.....	92
Soatova Nodira Boboxanovna	
Bank infratuzilmasining raqamli transformatsiyasi va resurslar bazasi shakllanishi: nazariy asoslar va texnologik yondashuvlar.....	97
Raxmatov Azizjon Jaloliddinovich, Jumayev Muzaffar Mahmud o‘g‘li	
Ichki auditning transformatsion potentsiali: tahliliy amallarni takomillashtirish orqali samaradorlikni oshirish.....	102
Misirov Akbarali Pardaboyevich, Ismoilov Asadbek Abdusamat o‘g‘li	
Xorijiy mamlakatlarda yashil moliyalashtirishni rivojlantirish yo‘llari.....	110
Qorriyeva Shahnoza Safarbayevna	
Yashil moliya – iqtisodiy rivojlanish mexanizmi sifatida.....	117
Nodir Xidirov G‘iyosaliyevich	
Xo‘jalik yurituvchi subyektlarning likvidiligi va moliyaviy barqarorligini ta‘minlashning xorij tajribasi va uning amaliy ahamiyati.....	122
Bauyetdinov M.J.	
Теоретические подходы к определениям агрессий социально - экономической и политической стабильности государства как фактор повышения рекреационных потребностей.....	128
Алимова Райхона Баходировна	
Innovatsion ta‘lim texnologiyalari asosida talabalarning metodik tayyorgarligini shakllantirish.....	139
Komilov Umidjon Normurod o‘g‘li, Tulyaganova Gulnoza Olimjon qizi	

Kichik biznes subyektlarini moliyalashtirish manbalari	143
Nematulloev Suxrob Sobirovich	
Bir qatlamli elastik asosda joylashgan to'sinning seysmik kuchlar ta'siridagi tebranishining V.Z. Vlasov usuli asosida analitik tadqiqi	148
Kamola Xaydarova	
"Sibir daryolarining burilishi" loyihasing tarixiy va retrospektiv tahlili	153
Mahmudov Nosir Mahmudovich	
Sarguzasht turizmini rivojlanishi va sarguzasht turlarda turistlarning xavfsizligini ta'minlashda instruktor-gidlarning roli	159
Tilovmurodov Dostonbek Furqat o'g'li	
Scientific-theoretical foundations of the use of ict in ensuring management efficiency and security in enterprises	165
Khalilov Bekzod Akhmatovich	
Tijorat banklarida kredit riskini boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish yo'nalishlari.....	171
Mirtursunova Dinara Anvarovna	
O'zbekiston respublikasi tijorat banklarida masofaviy bank xizmatlarini joriy etishni takomillashtirish yo'llari.....	175
Tangriyev Izzat Raxmatullayevich	
Qashqadaryo viloyatida eko va etno turizmni rivojlantirishning istiqbollari va iqtisodiy samaradorligi.....	181
Erkayeva Barno, Xushvaqto'v Ramziddin	
O'zbekiston bank tizimida raqamli valyutalar va yashil investitsiyalar integratsiyasini takomillashtirish	186
Nodirov Azizxon Asrorovich	
Global energiya noaniqligining o'zgaruvchanligi ekonomertik modellari	192
Bexzod Qo'ziboev	
Экоцифра: цифровизация МСП для зеленого устойчивого роста	197
С.С. Убаева	
Qishloq xo'jaligini barqaror rivojlantirish va ekologik toza hududni yo'lga qo'yishning ahamiyati	201
Ergashov Ulug'bek Zoxidjonovich	
Statistika fanining shakllanish bosqichlari va rivojlanish tendensiyalari	206
Nabixodjaev Abbas Abdupattahovich, Umarova Mukaddas Abbasovna	
Hududlarning atmosferaga chiqaradigan zararli chiqindilar miqdorini sanoat mahsulotiga nisbati bo'yicha tahlili	210
Baqoyev Husan Nuriddinovich	
Qayta tiklanadigan vodorod narxlari strategiyasini o'rganish: xarajat noaniqliklarini bartaraf etish	216
Nuraliyeva Komila Sanakulovna	
Qishloq xo'jaligini «yashil» iqtisodiyot asosida rivojlantirishga o'tishning zarurligi va mohiyati	221
Yoldoshev Mutalib Ibrohimovich	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda "yashil investitsiyalar" dan foydalanishning xorij tajribalari	225
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna, Rustamova Nasiba Arslanovna	

MAMLAKAT IQTISODIYOTINI RIVOJLANTIRISHDA “YASHIL INVESTITSİYALAR” DAN FOYDALANISHNING XORIY TAJRIBALARI

Ruzibayeva Nargiza Xakimovna

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
“Investitsiya va innovatsiyalar” kafedrasini dotsenti, PhD
orcid: 0000-0003-4727-5450

Rustamova Nasiba Arslanovna

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada yashil investitsiyalarning mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishdagi roli va ahamiyati tahlil qilinadi. Shuningdek, rivojlangan va rivojlanayotgan davlatlarning yashil investitsiyalarni joriy etish bo'yicha tajribalari o'rganilib, ularning samaradorligi baholanadi. Xorij tajribasini o'rganish, uning imkoniyatlarini solishtirish orqali rivojlantirish yo'nalishlarini tanlab olish mumkinligi izohlanadi. Xorijiy tajribalarga asoslanib, O'zbekistonda yashil investitsiyalarni rivojlantirish bo'yicha takliflar ilgari surilgan.

Kalit so'zlar: yashil investitsiyalar, barqaror rivojlanish, atrof-muhit, iqtisodiy o'sish, qayta tiklanuvchi energiya, ekologik barqarorlik.

Abstract: This article analyzes the role and significance of green investments in the development of the national economy. It also examines the experiences of developed and developing countries in implementing green investments and evaluates their effectiveness. The article explains that by studying and comparing international practices, it is possible to identify potential directions for development. Based on foreign experience, proposals are put forward for advancing green investments in Uzbekistan.

Key words: green investments, sustainable development, environment, economic growth, renewable energy, environmental sustainability.

Аннотация: В данной статье анализируется роль и значение «зелёных» инвестиций в развитии экономики страны. Также изучаются примеры внедрения зелёных инвестиций в развитых и развивающихся странах и оценивается их эффективность. Объясняется, что на основе изучения зарубежного опыта и сопоставления его возможностей можно определить направления развития. На основе зарубежного опыта выдвинуты предложения по развитию зелёных инвестиций в Узбекистане.

Ключевые слова: зелёные инвестиции, устойчивое развитие, окружающая среда, экономический рост, возобновляемая энергия, экологическая устойчивость.

KIRISH

Bugungi globallashuv jarayonlarida mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish, uning yangi imkoniyatlarini ochish, raqobatbardosh va sifatli mahsulotlarni ishlab chiqarish va sotish, xorijiy bozorlarni egallash kabi jihatlar doimo o'rganilishi lozim bo'lgan dolzarb masalalardandir.

Hozirgi kunda ekologik muammolar va iqlim o'zgarishlari global muammoga aylanib, mamlakatlarning iqtisodiy siyosatiga ta'sir ko'rsatmoqda. Shu sababli iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashda ekologik barqarorlikni saqlash muhim ahamiyat kasb etmoqda. Yashil investitsiyalar bu jarayonda muhim vosita bo'lib, qayta tiklanuvchi energiya manbalarini rivojlantirish, ekologik toza texnologiyalarni joriy etish hamda barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashga xizmat qiladi.

Davlatimiz rahbari Sh.M.Mirziyoyevning 2022-yil 2-dekabrda "2030-yilgacha O'zbekiston Respublikasining "yashil" iqtisodiyotga o'tishiga qaratilgan islohotlar samaradorligini oshirish bo'yicha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-436-sonli qarorida mamlakatimiz iqtisodiyotini rivojlantirishda "yashil" iqtisodiyotga o'tish masalalari yuzasidan maqsadlar va vazifalar belgilab berilgan [1]. Iqlim o'zgarishi bilan bog'liq muammolar mamlakatda amalga oshirilayotgan islohotlar samaradorligiga, xususan, iqtisodiy o'sish va kambag'allikni qisqartirish,

ekologik va oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashga salbiy ta'siri ko'rsatmoqda. Shundan kelib chiqib, ushbu yo'nalishda mamlakatda iqlim o'zgarishi ta'sirini kamaytirish va unga moslashish, "yashil" iqtisodiyotga o'tish choralarini jadallashtirish, "yashil" va inklyuziv iqtisodiy o'sish modelini targ'ib qilishga katta e'tibor qaratilmoqda.

Bu borada, mamlakatda "yashil" iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, "yashil" investitsiyalarni jalb qilish, ekologik inqirozning salbiy ta'sirini yumshatish, davlat investitsiyalari va xarajatlarining ustuvor yo'nalishlariga ilg'or xalqaro standartlarga asoslangan "yashil" mezonlarni joriy etish, ishlab chiqarish va qayta ishlash sohalariga investitsiyalarni jalb etish, qishloq xo'jaligi va oziq-ovqat mahsulotlarining qo'shilgan qiymat zanjirini yaratish hamda "yashil" iqtisodiyotga o'tish bo'yicha loyihalarni moliyalashtirishda xususiy sektor ishtirokini faollashtirish, shu bilan birga "yashil" investitsiyalarga nisbatan bank tizimini rag'batlantirish kabi chora-tadbirlar va maqsadli vazifalarni alohida ta'kidlash maqsadga muvofiqdir.

O'zbekiston Respublikasining iqtisodiyoti Yevropa va Markaziy Osiyo mamlakatlariga nisbatan issiqxona gazlari chiqishining yuqoriligi va suvdan foydalanish samaradorligining pastligi bilan ajralib turadi. Ijtimoiy-iqtisodiy himoyasizlik, tabiiy resurslarga kuchli qaramlik va iqlim o'zgarishi ta'sirida bu holat yanada kuchaymoqda. Tabiiy va energetika resurslaridan barqaror hamda samarali foydalanishga asoslangan "yashil" iqtisodiy o'sish ifloslanish va issiqxona gazlari chiqishini minimallashtiradi, tabiiy ofatlar va iqlim o'zgarishiga chidamlilikni oshiradi. Pandemiya davrida iqlim o'zgarishi bilan bog'liq muammolar yanada keskinlashdi. "Yashil" investitsiyalar, jumladan, "yashil" ish o'rinlarini yaratish, havo ifloslanishini kamaytirish, qayta tiklanuvchi energiya manbalarini joriy etish va shaharlarni modernizatsiya qilish mamlakat iqtisodiyotining pandemiyadan keyingi davrda karbonsizlanishiga katta hissa qo'shishi mumkin.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

"Yashil" investitsiyalar – atrof-muhitga zarar yetkazmaydigan, ekologik barqaror iqtisodiy faoliyatni qo'llab-quvvatlashga yo'naltirilgan investitsiyalar hisoblanadi. So'nggi paytlarda "yashil" investitsiyalar deb ataladigan narsalar tobora ommalashib bormoqda - bu nafaqat pul ishlash, balki atrof-muhitga salbiy ta'sir ko'rsatmaslik imkoniyatini beradigan loyihalarga investitsiyalardir [2].

C.C.Полоник, Э.В.Хоробрых, А.А.Литвинчук kabi olimlar tomonidan barqaror iqtisodiyot o'sishini ta'minlashda "yashil" investitsiyalarni shakllantirish va rivojlanish bo'yicha xorij tajribasini o'rgangan bo'lib, asosiy urg'uni barcha iqtisodiyot tarmoqlari va sohalarida "yashil" tamoyilni qo'llash asosida rivojlanishga erishish mumkinligini ta'kidlab o'tadilar [3].

"Yashil" investitsiyalarning uslubiy jihatlarini tahlil qilganda C.Б.Рогачёв, С.Б.Новичковlar tomonidan "yashil" investitsiyalarning quyidagi turlarga ajratadi:

1) Qonunchilik va huquqiy investitsiyalar - atrof-muhitni muhofaza qilish faoliyatini tartibga solish, atrof-muhitni baholash, ishlab chiqarish madaniyati, tashkiliy-rejalashtirish va boshqa dasturlar maqsadlarini amalga oshirishga qaratilgan tashkiliy va ma'muriy investitsiyalar;

2) Ijtimoiy va ekologik investitsiyalar - atrof-muhit sifatini yaxshilashga qaratilgan ijtimoiy omillardan maqsadli foydalanish;

3) Moliyaviy va ekologik investitsiyalar-atrof-muhit sifatini yaxshilash orqali ma'lum vaqt davomida foyda olish maqsadida mablag'larni moliyaviy vositalarga yo'naltirish;

4) Intellektual va texnologik ekologik investitsiyalar – texnologik jarayonni modernizatsiya qilish, resurslarni tejoychi va kam chiqindili texnologiyalarni joriy etish orqali atrof-muhit sifatini yaxshilashga xizmat qiluvchi yangi texnologik vositalar, uskunalar va quvvatlarni ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish [4].

Yana bir olim A.В.Белошицкий ham barqaror iqtisodiyotni shakllantirish va rivojlantirish jarayonida "yashil" investitsiyalarning o'rni haqida fikr yuritib, ularni iqtisodiyotni rivojlantirishdagi istiqbolli vositalar sifatida ko'rish zarurligini ta'kidlaydi [5]. Olim tomonidan olib borilgan tadqiqotda ekologik betaraf "yashil" investitsiyalar va keyinchalik barqaror iqtisodiyotga o'tish orqali ekologik loyihalarni resurslar bilan ta'minlash masalalariga e'tibor qaratiladi. Shuningdek, yashil moliyalashtirish vositalari va ulardan foydalanishning o'ziga xos xususiyatlari tahlil qilinadi. "Yashil" investitsiyalarni rag'batlantirish uchun davlat va xususiy sektorning samarali hamkorligi zarurligi haqida fikrlar ilgari suriladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu maqolada mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda "yashil investitsiyalar"dan foydalanishning xorij tajribalari bo'yicha mahalliy va xorijiy olimlarning ishlari o'rganildi hamda bu ma'lumotlar asosida tahlil va xulosalar shakllantirildi. Bu jarayonda mavjud kamchiliklar yuzasidan takliflar berildi. Shuningdek, mazkur tahlil jarayoni yanada tushunarli va aniq bo'lishi uchun maqolada rasm va jadvallar, kuzatish va tahlil usullaridan foydalanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Haqiqatan ham, ekologik jihatdan foydali loyihalarni izlash, “yashil” iqtisodiyotni ommalashtirish va buning natijasida moliya bozorlarini bu yo‘nalishda tabiiy rivojlantirish bo‘yicha investorlar oldiga qo‘yiladigan vazifani soddalashtirish maqsadida “yashil” investitsiya fondlari faoliyat yurita boshladi. Tegishli moliyaviy vositalar, “yashil” loyihalar va ekologik toza faoliyat bilan bog‘liq bo‘lgan boshqa kompaniyalarni rivojlantirishga investitsiya kiritish orqali investorlarning mablag‘lari kelgusida foyda olish uchun to‘planadigan investitsiya fondlari ekologik mas‘uliyatli va onglidir. Yashil fond bozori ushbu sohaga mas‘uliyatli sarmoya kiritgan davlatlar, masalan, Fransiya, Shveysariya va Buyuk Britaniya kabi yirik moliyaviy markazlar tomonidan boshqarilmoqda. Hozirgi kunda faqat Yevropaning o‘zida 200 dan ortiq turli xil yashil investitsiya fondlari mavjud bo‘lib, ularning aksariyati qayta tiklanadigan energiyaga asosiy e‘tibor qaratadi.

Yashil investitsiyalarni rivojlantirish orqali iqtisodiyotni jadallashtirish mumkinligi kundek ravshandir. Qolaversa, Jahon banki va Osiyo taraqqiyot banklari tomonidan ham ko‘plab ishlar va investitsion loyihalar amalga oshirilmoqda. 2025-yil 25-mart kuni Port Moresbi, Papua-Yangi Gvineyada o‘tkazilgan “Yashil moliya sammiti 2025” jahon tadbiri mamlakatlarning yashil moliya tizimini rivojlantirish va Tinch okeani mintaqasi bo‘ylab barqaror moliya sohasida yetakchi sifatidagi mavqeini tezlashtirdi.

Ushbu sammit Papua–Yangi Gvineya Markaziy banki (BPNG) homiyligidagi Yashil moliya markazi (GFC) tomonidan o‘tkazildi. Tadbirda G‘aznachilik, Energetika, Qishloq xo‘jaligi, Mehnat, O‘rmon xo‘jaligi va Atrof-muhit vazirliklarining yuqori martabali hukumat amaldorlari, shuningdek, Agence Française de Développement (AFD), Jahon banki va Osiyo taraqqiyot banki rahbarlari ishtirok etdi. Ular ushbu investitsion loyiha doirasida hamkorlik qilishdi.

AFD Yashil qayta moliyalash fondi (GRF) va Yashil kafolat fondi (GGF) kabi yashil moliya vositalarini rivojlantirishni qo‘llab-quvvatlash majburiyatini ilgari surmoqda. Ushbu obyektlarni loyihalashtirish uchun 20 million AQSh dollari miqdorida mablag‘ kiritish haqidagi kelishuv bilan ushbu majburiyat mustahkamlandi.

Xorijiy tajribalarni amalga oshirishda Jahon banki O‘zbekistonning 2050-yilgacha mo‘ljallangan uzoq muddatli strategiyasini ishlab chiqish, qishloq xo‘jaligi hamda suv ta‘minoti tizimlarini modernizatsiya qilishni moliyalashtirish, qayta tiklanadigan energiya manbalarini joriy etish va energiya samaradorligini oshirish orqali O‘zbekistonning “yashil” iqtisodiyotga o‘tishiga ko‘maklashmoqda. “Iqtisodiy rivojlanish uchun samarali boshqaruv” (Effective Governance for Economic Development, EGED) dasturi hamda “Yashil” iqtisodiyotni moliyalashtirish mexanizmi (Green Economy Financing Facility, GEFF) doirasida O‘zbekiston Respublikasining kichik va o‘rta korxonalarini 2019–2030-yillarga mo‘ljallangan “yashil” iqtisodiyotga o‘tish strategiyasini amalga oshirishda ishtirok etmoqdalar.

Atrof-muhitni boshqarish muammolarini hal qilishda “yashil” investitsiyalarni shakllantirish va ulardan foydalanish bo‘yicha xorijiy tajriba. So‘nggi yillarda ko‘plab mamlakatlarda atrof-muhitni muhofaza qilish va yaxshilash, qayta tiklanadigan energiya manbalaridan foydalanishni rag‘batlantirish, ekologik qonunchilikni modernizatsiya qilish hamda odamlar farovonligini oshirishga qaratilgan siyosatlar amalga oshirilmoqda. Bunday mamlakatlar iqtisodiyotida bandlik va daromadlarning o‘sishi nafaqat davlat tomonidan, balki resurslar va energiyadan foydalanish samaradorligini oshirishga qaratilgan xususiy investitsiyalar hisobiga ham ta‘minlanmoqda. Ushbu investitsiyalarni maqsadli davlat dasturlari, tartibga solish choralarini kuchaytirish va siyosiy islohotlar orqali rag‘batlantirish hamda qo‘llab-quvvatlash zarur. “Yashil” investitsiyalar quyidagi asosiy yo‘nalishlarni qamrab oladi:

Qayta tiklanuvchi energiya manbalariga (quyosh, shamol, bioyoqilg‘i) investitsiyalar;

Energiya samaradorligini oshirishga qaratilgan loyihalar;

Ekologik toza transport tizimlari;

Chiqindilarni qayta ishlash va suv resurslarini tejash dasturlari.

Tadqiqot davomida xorijiy tajribalarini o‘rganish mazkur ishning dolzarbliligi va jozibadorligini oshiradi. Xorijiy tajribalari sifatida quyidagi rivojlangan mamlakatlar tajribasi keltirilgan.

AQSh: Amerika Qo‘shma Shtatlari yashil investitsiyalar sohasida yetakchi mamlakatlardan biri bo‘lib, bu borada federal darajada turli dasturlarni amalga oshirmoqda. Masalan, AQShning “Inflation Reduction Act” dasturi orqali qayta tiklanuvchi energiyaga katta miqdorda sarmoya kiritilmoqda.

Germaniya: “Energiewende” dasturi orqali Germaniya energiya tizimini qayta qurmoqda. Ushbu dastur doirasida shamol va quyosh energiyasiga investitsiyalar jalb qilinib, mamlakatning ekologik tozaligini ta‘minlash maqsad qilingan.

Yaponiya: Yaponiya yashil iqtisodiyotga o‘tish bo‘yicha innovatsion dasturlar ishlab chiqmoqda. Masalan, vodorod energetikasini rivojlantirish bo‘yicha investitsiyalar amalga oshirilmoqda.

Xitoy: Xitoy dunyodagi eng yirik yashil investitsiyalar bo‘yicha yetakchi mamlakatlardan biri hisoblanadi. Mamlakat quyosh va shamol energetikasini rivojlantirishga katta mablag‘ ajratmoqda va yashil obligatsiyalar bozorini kengaytirmoqda.

Hindiston: Hindiston “National Solar Mission” dasturi orqali quyosh energiyasini rivojlantirishni qo'llab-quvvatlamoda. Bu dastur asosida quyosh panellarini ishlab chiqarish va joriy etishga keng investitsiyalar kiritilgan.

Braziliya: Braziliya bioyoqilg'i sohasida katta yutuqlarga erishgan bo'lib, avtomobil yoqilg'isini etanol bilan almashtirish bo'yicha keng dasturlarni amalga oshirmoqda.

Hozirgi vaqtda yashil investitsiyalar sezilarli o'sish potensialiga ega. Shunday qilib, global obligatsiyalarning 1% dan kamrog'i “yashil” deb nomlanadi, global institutsional investorlar aktivlarining 1% dan kamrog'i “yashil” infratuzilma aktivlari hisoblanadi. Biroq, yashil moliya va investitsiya sohasida ma'lum yutuqlarga erishilgan bo'lsa-da, bank kreditlarining faqat kichik bir qismi tadqiqotchilar tomonidan turli xil ta'riflarga ko'ra yashil deb tasniflanadi va bir qator muammolarga duch keladi: atrof-muhitga ta'sirni ko'rib chiqishni kengaytirishdagi qiyinchilik; investorlar va oluvchilar o'rtasidagi axborot assimetriyasi, tahliliy imkoniyatlarning yetarli emasligi va “yashil” loyihalarga xos bo'lgan ta'riflarda aniqlik yo'qligi.

Yuqoridagi muammolarni hal qilish uchun ko'pchilik mamlakatlar soliqlar, subsidiyalar va qoidalardan foydalanadi, bu esa yashil investitsiyalarning kengayishiga sezilarli ta'sir qiladi. So'nggi o'n yil ichida ko'plab mamlakatlar yashil investitsiyalar uchun turli xil qo'shimcha moliyalashtirish variantlarini ishlab chiqdi, jumladan barqaror kreditlash va investitsiyalar uchun ixtiyoriy tamoyillar, kengaytirilgan atrof-muhitni oshkor qilish va boshqarish talablari, yashil kreditlar, yashil obligatsiyalar, yashil infratuzilma investitsiya trestlari va yashil indeks mahsulotlari. Markaziy banklar, moliya vazirliklari, nazorat qiluvchi organlar va bozor ishtirokchilarining tabiatni oqilona boshqarishda “yashil” investitsiyalarni rivojlantirish bo'yicha xalqaro hamkorligi ko'p jihatdan xorijiy tajribadan foydalanishga tayanadi va ma'muriy usullarning ustuvorligidan investitsiyalarning ekologik-iqtisodiy usullari va shakllariga bosqichma-bosqich o'tish xususiyatlari va dinamikasini aniqlash imkonini beradi (1-jadval).

1-jadval. Yashil investitsiyalarning mamlakat iqtisodiyotiga ta'siri.

№	Yo'nalishlar	Mazmuni
1.	Ish o'rinlarini yaratish	Yangi texnologiyalar va ekologik loyihalar tufayli yangi ish o'rinlari yaratiladi.
2.	Ekologik barqarorlik	Atmosfera ifloslanishini kamaytirish orqali aholi salomatligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.
3.	Energiya mustaqilligi	Import qilinadigan an'anaviy energiya manbalariga bog'liqlik kamayadi.
4.	Sarmoyalar jalb etish	Xalqaro moliyaviy tashkilotlar yashil iqtisodiyotga yo'naltirilgan loyihalarga katta mablag' ajratmoqda.

1-jadval ma'lumotlari asosida shuni aytish kerakki, yashil investitsiyalarning iqtisodiyot tarmoqlari va sohalariga jalb qilinishi albatta mamlakat iqtisodiyotini rivojlantiribgina qolmasdan, ijtimoiy farovonlik, ish bilan ta'minlash, ishsizlikning kamayish, atrof-muhitning tozaligiga erishishi mumkin.

Xulosa va takliflar. Yashil investitsiyalar mamlakat iqtisodiyotini barqaror rivojlantirish va ekologik muammolarni hal qilishning muhim omillaridan biridir. Dunyo tajribasidan kelib chiqib, O'zbekiston yashil iqtisodiyotga o'tish bo'yicha huquqiy va iqtisodiy mexanizmlarni takomillashtirishi lozim. Bu esa uzoq muddatli iqtisodiy barqarorlik va aholi turmush darajasining oshishiga xizmat qiladi.

Xalqaro tajriba shuni ko'rsatmoqdaki, “yashil investitsiyalar” iqtisodiyotni barqaror rivojlantirish, ekologik muammolarni kamaytirish va energiya samaradorligini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Rivojlangan davlatlar – Germaniya, Yaponiya, AQSh va Skandinaviya mamlakatlarida yashil iqtisodiyot konsepsiyasiga asoslangan investitsiya siyosati orqali sanoat tarmoqlari modernizatsiya qilinib, ekologik toza texnologiyalar keng joriy etilgan. Bunday tajribalar, bir tomondan, yangi ish o'rinlarini yaratgan bo'lsa, boshqa tomondan, atrof-muhitga salbiy ta'sirni sezilarli darajada kamaytirgan

Xorijiy amaliyotdan kelib chiqib, O'zbekiston iqtisodiy siyosatida ham yashil investitsiyalarni jalb etish va ularni qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini kuchaytirish muhim ahamiyat kasb etadi. Bu borada moliyaviy rag'batlar, soliq imtiyozlari, davlat-xususiy sheriklik asosida loyihalarni amalga oshirish, ekologik standartlar va qonunchilikni takomillashtirish zarurdir. Shu orqali nafaqat mamlakat ekologik xavfsizligi ta'minlanadi, balki uzoq muddatda barqaror iqtisodiy o'sish uchun zamin yaratiladi.

O'zbekistonda yashil investitsiyalarni rivojlantirish uchun quyidagi chora-tadbirlar amalga oshirilishi lozim:

Huquqiy bazani mustahkamlash: Yashil iqtisodiyotga oid qonunlar va imtiyozli soliq tizimlarini ishlab chiqish;

Xorijiy investitsiyalarni jalb qilish: Xalqaro moliyaviy institutlar va xususiy investorlar bilan hamkorlikni kuchaytirish;

Mahalliy ishlab chiqarishni rivojlantirish: Qayta tiklanuvchi energiya texnologiyalarini mahalliy ishlab chiqarishni rag'batlantirish;

Ilm-fan va innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash: Yashil texnologiyalar bo'yicha ilmiy tadqiqotlarni moliyalashtirish va startaplarni rivojlantirish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning 2022-yil 02-dekabrdagi "2030-yilgacha O'zbekiston Respublikasining "yashil" iqtisodiyotga o'tishiga qaratilgan islohotlar samaradorligini oshirish bo'yicha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-436-sonli Qarori. <https://lex.uz/uz/docs/-6303230>
2. <https://pravo.ua/articles/dengi-za-veter/>
3. Полоник С. С., Хоробрых Э. В., Литвинчук А. А. Мировой опыт формирования и развития «зеленых» инвестиций в условиях обеспечения устойчивого экономического роста // Вестник Полоцкого государственного университета. Серия D. Экономические и юридические науки. 2018. №13. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/mirovoy-opyt-formirovaniya-i-razvitiya-zelenyh-investitsiy-v-usloviyah-obespecheniya-ustoychivogo-ekonomicheskogo-rosta>
4. Рогачёв, С.Б. Экологическое законодательство / С.Б.Рогачёв, С.Б.Новичков // Экология и промышленность. - 2002. - № 10. - С. 152-156.
5. Белошицкий Алексей Валерьевич. Роль «зеленых» инвестиций в процессах формирования и развития низкоуглеродной экономики // Государственное и муниципальное управление. Ученые записки. 2021. №3. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/rol-zelenyh-investitsiy-v-protssah-formirovaniya-i-razvitiya-nizkouglerodnoy-ekonomiki>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 5

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

EI.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>